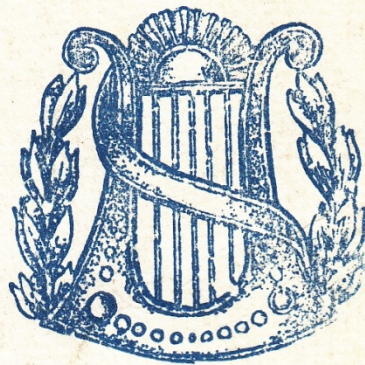

Przedsiębiorstwo Państwowe
Cukrownie Wielkopolskie
w Poznaniu
CUKROWNIA „ZBIERSK” W ZBIERSKU

**CHÓR ZWIĄZKOWY
CUKROWNI ZBIERSK**
w Zbiersku

1918–1978

ZBIERSK, czerwiec 1978

KOMITET OBCHODU 60 - LECIA CHÓRU CUKROWNI „ZBIERSK”

1. **Bolesław Hałupnik** — I sekretarz KMG PZPR w Stawiszynie
2. **Wacław Bartczak** — naczelnik miasta i gminy Stawiszyn
3. **Jan Berkowski** — prezes Wojewódzkiego Okręgu Wielkopolskiego Związku Chórów i Orkiestr w Kaliszu
4. **Hieronim Weychan** — kierownik Oddziału Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Przemysłu Spożywczego i Cukrowniczego w Poznaniu
5. **Józef Latała** — dyrektor naczelny Przedsiębiorstwa „Cukrownie Wielkopolskie”
6. **Mieczysław Sliwiński** — przewodniczący Rady Związkowej Przedsiębiorstwa „Cukrownie Wielkopolskie”
7. **Michał Płociński** — redaktor naczelny „Ziemi Kaliskiej”
8. **Józef Jarosz** — dyrektor „Cukrowni „Zbiersk”

KOMITET WYKONAWCZY

1. **Bronisław Chojnacki**
2. **Edward Frąszczak**
3. **Józef Ignaczak**
4. **Jerzy Madejski**
5. **Eugeniusz Marciniak**
6. **Zdzisław Malando**

Z kart naszej historii

Przemysł cukrowniczy, a ściśle biorąc sama Cukrownia, szczególnie usytuowane na wsi, wywierały poważny wpływ na rozwój związanego z nimi regionu. Przejawiało się to nie tylko w zakresie samego uprzemysłowienia; podnoszenia stanu rolnictwa, ale również w sferze rozwoju kultury oraz oświaty.

Proces produkcji samego cukru ulegał stałemu doskonaleniu. Postępująca mechanizacja czynności, zwiększające się przeroby dobowe surowca oraz wzrastające efekty finalne wymagały również posiadania pewnej grupy rzemieślników i robotników, którzy w okresie kampanii buraczanej obsługiwali maszyny i urządzenia lub wykonywali szereg pomocniczych prac nieobjętych jeszcze na tym etapie mechanizacją. Same kampanie, a więc okresy produkcji cukru trwały około 2—3 miesiące, przyjmowano na ten okres licznych robotników do prac sezonowych. W pozostałych miesiącach, konieczność przeprowadzania remontów, modernizacji, zbytu zmagazynowanego cukru, melasy, odbioru węgla, kamienia wapiennego i innych robót gospodarczych, wymagały utrzymywania nielicznej stałej załogi. Jakkolwiek zarobki robotników deputatowych (stałych) nie należały wcale do wygórowanych, były jednak trochę korzystniejsze od walorów materialnych robotników majątków ziemskich. Przy tym praca w Cukrowni dawała pewne szanse podniesienia swoich kwalifikacji i zdobycia konkretnego zawodu, a tym samym uzyskania nieco lepszych zarobków.

Zarówno w latach zaborów jak i w okresie międzywojennym wsie polskie gębiło przeludnienie, nadmiar wolnych rąk do pracy, więc możliwości stałego zatrudnienia na miejscu stanowiły pewną realną wartość. Tak jak w mieście o rozwijającym się przemyśle, tworzyła się klasa robotnicza, związana rodzinnie z pewnymi zakładami pracy, tak przy usytuowanych na wsi cukrowniach powstawały ciągi rodzinne, sięgające nawet pradziadków. Całe rody zakorzeniały się i wiązały z tym zakładem pracy.

W okresie I wojny światowej w Zbiersku istniała 4-klasowa szkoła i młodzież tej miejscowości mogła tylko takie wykształcenie uzyskać. Z chwilą powstania w Stawiszynie szkoły w zakresie 7 klas, znaczna część młodzieży ze Zbierska, po 4 klasach uczęszczała do Stawiszyna i tam uzyskiwała pełne podstawowe wykształcenie. Ta część młodzieży, poprzez osiągnięcie większego zasobu wiedzy i wyrobienia szerszego poglądu na życie, rozumiała dobrze, że duże urozmaicenie i przyjemności stwarza czynne uczestniczenie również w życiu kulturalnym swego środowiska. Rozmowy i dyskusje młodych ludzi na temat stworzenia jakiegoś zespołu artystycznego, przyniosły w roku 1918 realny efekt. Koleżeńskie rozmowy ludzi jeszcze niezrzeszonych, doprowadziły do zwołania zebrania, na które zaproszono **Waleriana Centa**, upatrując w nim dyrygenta chóru mieszanego. Chętnie podjął się on tego zadania. **Walerian Cent** był człowiekiem umuzykalnionym, miał więc wystarczające predyspozycje do podjęcia się dyrygentury.

Ustalono wówczas, by na wyznaczone tydzień później zebranie zaprosić szereg osób ze starszego społeczeństwa. Spośród nich wybrać zarząd. Przybyło szereg starszych, jak i młodzieży. Z celem zebrania zapoznał obecnych **Walerian Cent**, deklarując oficjalnie chęć uczenia śpiewu i dyrygowania chórem mieszanym. Wybrano Zarząd chóru. W skład weszli: **Ludwik Senkowski** — gospodarz, **Józef Szymański** — zastępca gospodarza, **Stefan Niewiarowicz** oraz **Bolesław Niezanowski** — członkowie oraz **Walerian Cent** jako dyrygent.

Pierwsze lekcje rozpoczęły się w czerwcu 1918 roku. Chór składał się z około 40 członków, większość stanowiły kobiety. Trafnie powołany Zarząd, energicznie zabrał się do pracy. Członkowie Zarządu Chóru udali się z prośbą do dyrektora Cukrowni **Leona Nowakowskiego**, by dla potrzeb chóru przydzielił niezbędne pomieszczenie. Dyrektor Cukrowni bardzo pozytywnie ustosunkował się do tej prośby. Zgodził się na oddanie sali do dyspozycji Zarządu Chóru. Obiecał równocześnie wykonanie sceny. Faktycznie, po niemal dwóch miesiącach scena została wybudowana. Wykonana była bardzo ładnie. Jak na ówczesne stosunki i potrzeby, była dosyć duża, gdyż posiadała 56 m², sala sama (widownia) miała około 240 m² powierzchni.

Przychylnie stanowiska dyrektora Cukrowni Zbiersk było poważnym bodźcem, stało się przysłowiową oliwą dołaną do ognia.

Po trzech miesiącach intensywnej lekcji, chór zaprezentował miejscowej publiczności 4 pieśni. Repertuar pieśni ludowych czerpany był ze śpiewnika autora Władysława Fierch, wydanego w 1914 r. w Poznaniu.

Oto tytuły pierwszych, opanowanych przez zespół pieśni:

1. **Pieśń wygnańca — Bez nadziei, bez pociechy życie wiodę.**
2. **Kalina — Rosła kalina z liściem szerokim.**

3. **Krakowiak — Jestem Krakowiaczek z tamtej strony Wisły.**
4. **Maciek — Idzie Maciek, idzie z bijakiem za pasem.**

Notatki, czy inne dokumenty z tego okresu są bardzo skromne. Trudno obecnie ustalić dokładnie, jakie pieśni stanowiły dalszy repertuar Chóru, a szczególnie skład osobowy tego zespołu. Opierając się jedynie na pamięci nielicznych już osób, podaję pierwsze panie i panów, którzy lat temu 60 rozpoczęli, związane wspólną ideą, śpiewanie dla dobra drugich.

Oto nazwiska niektórych członków chóru w latach 1918—1939:

Joanna Marciniak	Janina Janik
Walentyna Pilińska	Marek Sztark
Michalina Krzyżaniak	Antoni Wojtkowiak
Pelagia Szczepaniak	Ignacy Urbaniak
Katarzyna Marciniak	Feliks Sztark
Marianna Rapś-Sztark	Wincenty Marciniak
Wanda Szymańska	Bolesław Sztark
Zofia Marciniak	Franciszek Świętczak
Marianna Fabisiak	Zygmunt Piątkowski
Władysława Szymańska	Józef Sosiński
Janina Sieradzan	Kazimierz Sieradzan
Regina Zawadzka	Jan Habierski
Władysława Sosienko	Józef Marciniak
Walentyna Matuszak	Władysław Fabisiak
Wanda Werczyńska	Józef Świętczak

Doniosły fakt dziejowy, odzyskania niepodległości, wpłynął bardzo korzystnie na rozwój chóru, który już po roku pracy, wyjeżdżał ze swoim repertuarem do różnych wiosek, a nawet miast. Stworzono korzystne warunki rozwoju, pomieszczenie do ćwiczeń i występów (scena) zostały całkowicie docenione przez społeczeństwo. Młodzi, a nawet starsi ludzie garnęli się do chóru czy orkiestry dętej, która wiosną 1918 roku rozpoczęła swoje oficjalne występy. Rozbudzone i intensywnie krzewione zamiłowania, uzewnętrzniły się jeszcze w jednej z dziedzin życia kulturalnego, w zawiązaniu się zespołu kulturalnego. Powstało „**Koło Miłośników Sceny**”, dla którego chór mieszany i orkiestra dęta stanowiły wspaniałą oprawę.

Wiele było imprez, uroczystości i spotkań organizowanych przez różne stowarzyszenia, podczas których występował chór. Repertuar był bogaty, głównie oparty na piosenkach ludowych.

W Cukrowni „Zbiersk” utrzymywała się tradycja uroczystego rozpoczynania kampanii. Na terenie samego zakładu (fabryki) zbierała się niemal cała załoga. Po przemówieniu dyrektora, już w części artystycznej przedstawiał bogaty wachlarz piosenek czy pieśni chór mieszany. Zazwy-

czaj dążono do tego, by na tą uroczystość przygotować chociaż jedno lub dwa nowe opracowania. Było to również pewnym zamknięciem osiągnięć danego roku, gdyż rozpoczynająca się w tym dniu produkcja i związana z tym zmienność pracy — powodowała na okres kampanii poważne ograniczenie działalności chóru.

Dyrygenturę nad chórem do roku 1926 sprawował **Walerian Cent**. Po czym od 1927 r. czynność tą przejął **Jan Lubiński**, prowadząc chór mieszany aż do wybuchu II wojny światowej.

Po wyzwoleniu, już w parę miesięcy wznowiono działalność. Prowadzeniem lekcji i dyrygowaniem zajął się **Marek Sztark**. Początkowo był to jedynie chór męski. Dyrygenturę następnie w 1948 roku przejął **Banaszak**, przywracając zespół mieszany. Kiedy ponownie dyrygentem został **Marek Sztark**, już w 1951 roku, chór był nadal mieszany. W związku z chorobą i zgonem **Marka Sztarka** od roku 1952 zajęcia z chórem prowadził **Kaliński**, jednak wyłącznie z zespołem męskim. Fakt ten miał swoją bardzo ujemną stronę, przejawiającą się tym, że zespół męski z biegiem lat zaczął stopniowo podupadać. Ograniczono się tylko do nielicznych występów. Nie bez wpływu na taką sytuację była zauważalna emigracja części ludności do większych miast, do przemysłu... Stosunkowo mała grupa, stanowiąca już niemal resztki chóru męskiego, czyniła starania pozyskania nowego dyrygenta, który podejmie się nauki zespołu mieszanego.

W latach 1945—70, wśród szeregu osób, które w dłuższych okresach uczestniczyły w chórze mieszanym lub męskim, należy podać poniższe

Marianna Sztark
Stefania Grabarczyk
Leonarda Sztark
Janina Pasik
Marianna Gołębiowska
Wanda Szymańska
Weronika Stypara
Marianna Kasprzak
Genowefa Cebulska
Zygmunt Grabarczyk
Henryk Wojtkowiak
Józef Ignaczak

Jan Proskura
Stefan Radajak
Jerzy Szczepaniak
Jerzy Królikowski
Zdzisław Senkowski
Jan Habierski
Czesław Krzyżaniak
Józef Marciniak
Leon Wojtkowiak
Władysław Fabisiak
Zygmunt Wojtkowiak

Stwierdzić należy, że pewna stagnacja wystąpiła dopiero pod koniec lat sześćdziesiątych. We wcześniejszych latach, jak już uprzednio podałem, chór męski wystąpił już w kilka miesięcy po wyzwoleniu, a taki naprawdę galowy koncert chóru miał miejsce podczas inauguracji kampanii buraczanej w 1945 roku.

W związku z I Zlotem Związku Młodzieży Polskiej dano szereg występów w tym w Operze Poznańskiej, Letni Koncert w Parku Kasprzaka oraz w Komendzie Wojewódzkiej Służby Polsce w Poznaniu. Wyjeżdżano na różne Festyny Ludowe, Imprezy i spotkania do Kalisza i innych miast b. województwa poznańskiego. Chór męski brał udział również w eliminacjach organizowanych przez Związek Zawodowy i Przemysł Spożywczy, m. in. w Kościanie. Niezależnie od tego na akademiach związkowych, ze Świętem Pracy, kolejnymi rocznicami PKWN oraz wszelkimi Festynami Ludowymi i wieloma spotkaniami i innymi imprezami, organizowanymi przez władze powiatowe, jak i miejscowe, a odbywającymi się w Zbiersku.

W związku z inauguracją w październiku 1970 r. Roku Kultury i otwarciem pobudowanego wysiłkiem niemal całego społeczeństwa Domu Kultury w Zbiersku, powstały bardzo korzystne warunki do reaktywowania działalności chóru. W lutym 1971 r. rozpoczęły się regularne lekcje. Spełniły się więc pragnienia tej nielicznej grupy, uprzedniego zespołu męskiego, którego członkowie realnie zdawali sobie sprawę z konieczności stworzenia chóru mieszanego.

Prowadzenia lekcji i dyrygentury podjął się mgr **Józef Samełczak** — profesor muzyki i kompozytor — b. Dyrektor Szkoły Muzycznej w Kaliszu. Z dużą energią i zapałem rozpoczęto zajęcia i już w dniu 30 kwietnia 1971 r. chór mieszany wystąpił z szeregiem pieśni na akademii, związanej ze Świętem Pracy 1 Maja. Drugie oficjalne wystąpienie, przed szerszym audytorium, odbyło się 18 czerwca 1972 r. podczas festynu związanego z 25-leciem pisma „Gromada — Rolnik Polski”. W październiku tego roku — następny występ w związku z dniem Wojska Polskiego.

4 marca 1973 r., w ramach reportażu z kaliskiego, chór mieszany występuje przed kamerami Telewizji. W połowie czerwca 1973 r. nakręcono film telewizyjny pt. Jagym jechał od Kalisza. Członkowie chóru z wielkim napięciem wypatrują części reportażu ze swego występu. Świadomość tego, że na cały kraj jest nadawana ta audycja, ma duże znaczenie, jest bodźcem do podnoszenia poziomu wykonania. Należy jeszcze dodać, że w znacznej części tego reportażu podkładem muzycznym jest kompozycja mgr. **Józefa Samełczaka „Nad Prosną”**, którą również i chór śpiewał.

Poniżej niektóre występy na przestrzeni ostatnich lat działalności:
Czerwiec 1973 r. Festyn Ludowy w Stawiszynie. **18 lutego 1974 r.** udział w galowym koncercie VIII Przeglądu Amatorskiego Ruchu Artystycznego w Teatrze im. W. Bogusławskiego w Kaliszu, **6 kwietnia 1975 r.** udział chóru mieszanego w „Wielkopolskim Festiwalu Pieśni Rosyjskiej i Radzieckiej” w Domu Kultury Kolejarza w Ostrowie Wlkp. **Ostatnie dni kwietnia 1976 r.** akademia przed 1 Maja — występ w Sali OSP w Sta-

wiszynie, 5 czerwca 1976 r. „Festyn Ludowy” Wrzosowiska zbierskie. Bardzo nieliczny udział osobowy, jednak bardzo mile i owacyjnie przyjęty przez nader liczną publiczność.

Na 20 czerwca 1976 r. Rada Zakładowa wspólnie z Dyrekcją Cukrowni organizują wycieczkę dla chóru. Trasa ma przebiegać przez parę miejscowości, w których lokalni działacze kultury, zawiadomieni uprzednio telefonicznie, mieli zaprosić nieco publiczności. Projekt był bardzo przyjemny, śpiewanie w plenerze.

Tymczasem w miejscowości Ziemięcín następuje awaria autobusu. Chór rozkłada się na łące i rozpoczyna swój repertuar „A Capella”. Miłe zaskoczenie wśród miejscowej ludności, której przypadek zrzucił przyjemne urozmaicenie niedzielnego popołudnia. **W październiku 1976 r.** chór występuje na gminnej akademii z okazji 59 rocznicy Rewolucji Październikowej i Dnia Wojska Polskiego. Po akademii bardzo ciekawe rozmowy z przedstawicielami Wojska Polskiego. W ramach spotkań z Delegacją ZSRR **27 marca 1977 r.** chór śpiewa piosenki radzieckie ze słowami polskimi, następnie uczestniczy w bardzo miłym przyjęciu przy pół czarnej. **28 września 1977 r.** niecodzienna uroczystość 125-lecia istnienia Cukrowni Zbiersk. Występ Chóru Mieszanego nareszcie wyłącznie dla Zakładu Pracy. Szereg osób, a nawet spośród członków chóru, jest wyróżniona odznaczeniami, dyplomami itp.

W tym raczej szkicowym przedstawieniu działalności **Chóru Mieszanego** przy **Radzie Zakładowej Związku Zawodowego Prac. Przem. Spoż. i Cukrown. Cukrowni „Zbiersk”** nie miejsce na chronologiczne podawanie wszystkich wystąpień, które szczególnie z ostatnich lat ściśle odnotowano w kronice chóru.

Zrozumiałą rzeczą jest, że na przestrzeni tych 60 lat były okresy poważnych wzlotów, rzeczywiście prężnej i bogatej repertuarowo działalności, wysokiego kunsztu wykonawstwa. Były również smutne lata, przejawiającej się stagnacji, czy depresji. Nawet w ostatnich latach były takie momenty, kiedy dalsza działalność znajdowała się pod przysłowio-
wym znakiem zapytania. Garstka zapaleńców, humanistów i społeczników z prawdziwego zdarzenia związanych wspólną ideą „**Śpiewania dla dobra drugich**”, łącznie ze swoim dyrygentem mgr. **Józefem Samelczakiem** nie poddała się przejściowym trudnościom, pomnaża swój dorobek repertuarowy, na który się składają podane niżej pieśni i piosenki.

REPERTUAR CHÓRU

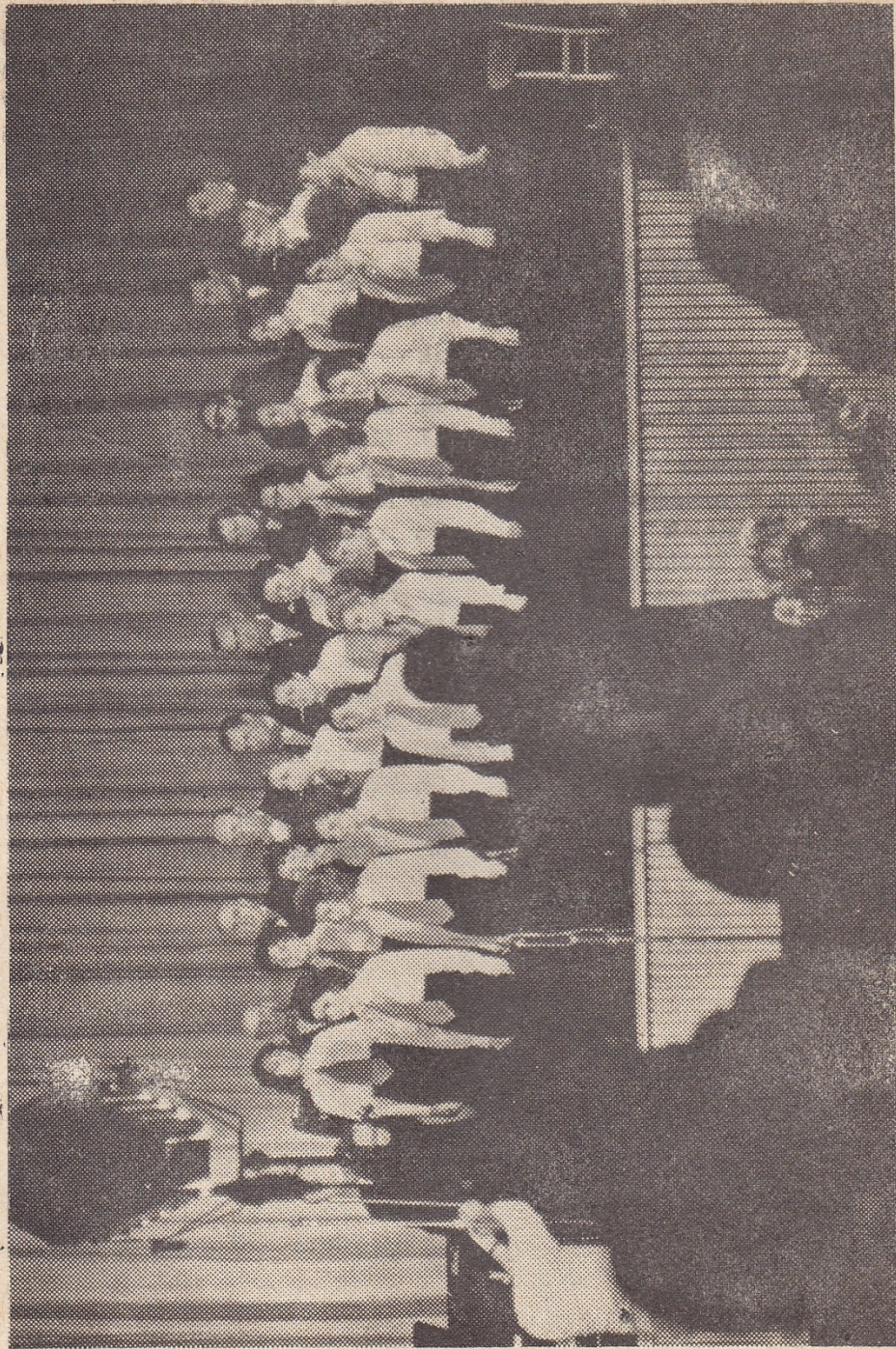
1. Pieśń o Bajkale
  2. Warkoczyk
  3. Warszawianka
  4. Czeremcha
  5. Pieśń o Szczorsie
  6. Żołnierzu do szeregu stań
  7. Najlepszy dar
  8. Funiculi-funiculi
  9. Gaude Mater
  10. Nad Prosną
  11. Postój piękna gołąbeczko
  12. Przylecieli sokołowie
  13. Polna różyczka
  14. Polonez D-dur
  15. Amatemi ben mio
  16. Se la vostra partita
  17. Komu ja kwiateczki
  18. Oj nasi jada
  19. Leśna piosenka
  20. Powiedział mi
  21. Walc Caton
  22. Kalinka
  23. Pieśń młodości
  24. Pieśń o Woldze
  25. Ruszamy dziś w drogę
  26. Kolysanka
  27. Wojsko — wojsko
  28. Cichy wieczór
  29. Maria Mari
  30. Piosenka pierwszomajowa
  31. Czemuście mnie matulinko
  32. Z daleka
- oprac. mgr. Józefa Samelczaka
- lud. oprac. — Paciorkiewicz
- Kurpiński oprac. K. Sikorski
- A. Swiesznikow
- M. Blauter
- Aleksandrow
- Józef Samelczak
- L. Denza
- Gorczycki — Klonowski
- Józef Samelczak
- St. Moniuszko
- St. Moniuszko
- St. Moniuszko
- J. Samelczak
- L. Marencio
- L. Marencio
- stara melodia ludowa 16 wieku
oprac. St. Stuligrosza
- opr. Roździńskiego
- J. Samelczak
- oprac. K. Sikorski
- L. Rózycki
- rosyjska pieśń ludowa
- Serocki
- J. Dunajewski
- Sołowiew — Siedoj
- Joh. Brahms
- Ratkowski
- J. Samelczak
- Capna
- Turski
- oprac. Szeligowski
- J. Samelczak

Skład osobowy chóru mieszanego to ludzie raczej w wieku średnim, a nawet i starszym, Ze smutkiem trzeba stwierdzić, że młodzież zamiast dominować w tym zespole stanowi najniższy odsetek. Wśród Pań i Panów znaczna grupa osób jest związana bezpośrednio lub pośrednio z Cukrownią „Zbiersk”, część to pracownicy innych zakładów pracy lub osoby, których przyciąga i wiąże jedynie wspólne śpiewanie.

CZŁONKOWIE CHÓRU MIESZANEGO w latach 1971—78

Mgr Józef Samełczak — Dyrygent

1. Marianna Sztark	16. Janina Pasik
2. Zofia Prékaniak	17. Maria Gołębiowska
3. Zofia Dorosińska	18. Krystyna Karwat
4. Krystyna Dorosińska	19. Małgorzata Ignaczak
5. Danuta Marciniak	20. Anna Sobusiak
6. Władysława Wróblewska	21. Janina Cieślewicz
7. Maria Janiszewska	22. Jan Habierski
8. Władysława Ignaczak	23. Jerzy Madejski
9. Anna Solczyńska	24. Józef Ignaczak
10. Władysława Andrzejak	25. Eugeniusz Sztark
11. Zofia Królikowska	26. Tadeusz Prekaniak
12. Genowefa Cebulska	27. Antoni Habierski
13. Joanna Makowska	28. Edward Frąszczak
14. Irena Fabisiak	29. Jan Ulatowski
15. Lucyna Nowak	30. Jerzy Królikowski

Występ przed kamerami TV w marcu 1973 roku.

Chór Mieszany Cukrowni „Zbiersk” w 1928 roku.

Chór Cukrowni „Zbiersk” w 1934 roku.

Występ podczas festynu z okazji 25-lecia pisma „Gromada — Rolnik Polski” w 1972 roku.

Spotkanie z delegacją ZSRR w 1977 roku.